

tous les deux se soient occupés des choses médicales. Même dans le cas où nous inclinérions à attribuer à Blémmydès les deux canons médicaux, rien ne prouve qu'il soit l'auteur des deux autres opuscules, c'est à dire de la simple note sur les mesures médicinales et du vulgaire iatrosophie, portés sous son nom¹.

Il faut ajouter enfin que la valeur scientifique de ces oeuvres est nulle, sacrifiée qu'elles sont à la nécessité du rythme, qui est parfait comme on m'a certifié, en me les chantant. D'ailleurs on y trouve quelque noyau scientifique, tiré des oeuvres des anciens médecins, p.e. de Galien, dont les traités sur la saignée, sur les médicaments facile à procurer (εὐπόριστα) et sur les urines parait l'auteur avoir en vue.

BIBLIOGRAPHIE

- FABRICIUS, *Bibl. Graeca* VII, p. 669.
 LAMBECIUS, VI, II, pag. 249.
 FUCHS, *Hermes* 58, 67 f.
 PITRA, *Analecta sacra* I (1876), p. 441.
 MIGNE, *Patrologia Graeca*, Tom. 142, p. 527.
 ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Α. Κ., *Ἐκκλησιαστικὴ Βιβλιοθήκη Α'*, (1886), p. 380-395.
 HEISENBERG A., *Nicephori Blemmydi curriculum vitae et carmina*. Lipsiae 1896.
 KRUMBACHER K., *Ἱστορία τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας*. (Trad. Γ. Σωτηριάδου).
Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς. Année 1878.
Physici et medici graeci minores, (ed. J. C. Ideler) Berlin 1842.
 FUCHS ROBERT, en *Rein. Museum*. Tom. 49 (1894), p. 565.
Anecdota medica graeca. Cod. Paris. Suppl. graec. 636.
 ΣΑΘΑΣ Κ., *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη*, Tome 9, p. ιη', 177.
 DIELS H., *Die Handschriften der antiken Aerzte*. Berlin 1906.
 ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ, Tom. 12, 95, 393.
 ECHO D'ORIENT, 1913, pag. 153 suiv.
 BARNIKOW, (Kiev 1911). (En russe). *Seulement la critique en Byz. Zeitschr.* 1913.
 p. 541.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΗ ΜΕΛΩΝ

ΙΑΤΡΙΚΗ.— Ἡ ἐξ ἀσιτίας καὶ ἐλονοσίας θνησιμότης εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἀγροτικὰς περιοχὰς τῆς Μακεδονίας (1940-1943), ὑπὸ **Ἀθανασίου Γ. Μαντέκου**. Ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ κ. **Σπ. Δοντᾶ**.

Θὰ παραμείνῃ ἀνεξίτηλον εἰς τὴν μνήμην ὄλων τὸ τραγικὸν θέαμα τῶν

¹ Krumbacher l. c.

ἐξ ἀσιτίας θνησκόντων εἰς τὰς ὁδοὺς Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας τοῦ 1941 - 1942. Ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἡ πείνα, ἂν καὶ ἦτο μικροτέρας ἐντάσεως, δὲν ἐφείσθη καὶ τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν χειμῶνα ἐκεῖνον.

Ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐργασία ἐξετάζεται ἡ πορεία τῶν γεννήσεων καὶ τῶν θανάτων ἐξ ὅλων τῶν αἰτιῶν, ὡς καὶ τῶν θανάτων ἐξ ἐλονοσίας, ἀσιτίας καὶ (διὰ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τοὺς συνοικισμούς της) τῆς βροφικῆς θνησιμότητος εἰς τρεῖς ομάδας πληθυσμῶν, δηλ. τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης, τῶν 10 πέριξ αὐτῆς συνοικισμῶν κατὰ τὰ ἔτη 1939 - 1943 καὶ πόλεων τινων καὶ χωρίων τῆς ὑπαίθρου Μακεδονίας κατὰ τὰ ἔτη 1940 - 1943.

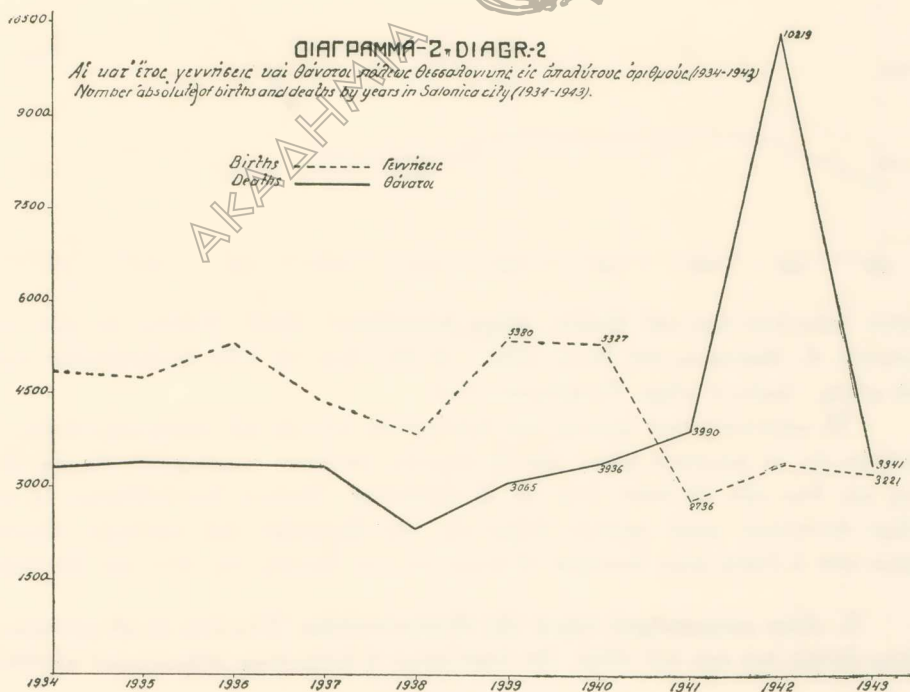
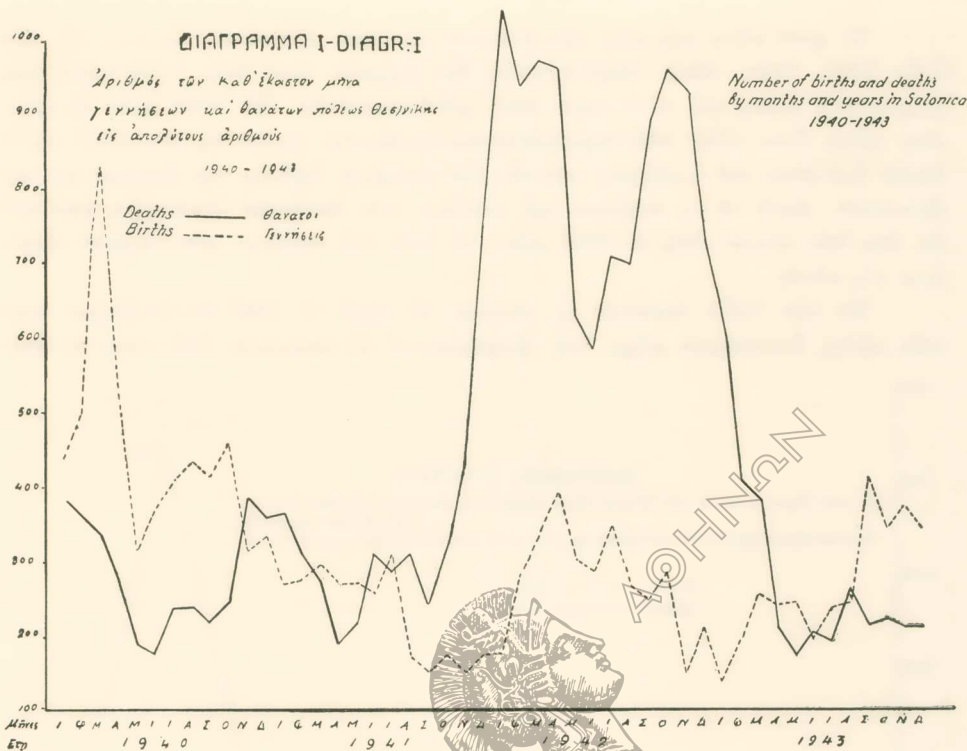
Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τοὺς πέριξ 10 συνοικισμούς τὰ στοιχεῖα γεννήσεων καὶ θανάτων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐξήχθησαν αἱ διάφοροι ἀναλογίαι, ἐλήφθησαν ἐκ τῶν οἰκειῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων, ἅτινα τηροῦνται μὲ ἀρκετὴν ἀκριβείαν καὶ ἀφορῶσιν εἰς τὸ σύνολον τοῦ πληθυσμοῦ, ἐνῶ εἰς τὴν ὑπαίθρου τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἶναι ὀλιγότερον ἀκριβῆ, διότι καὶ τὰ ληξιαρχικά βιβλία τηροῦνται ὀπωσδήποτε πλημμελῶς, ἀφορῶσι δὲ εἰς τὸν πληθυσμὸν 113 μόνον πόλεων καὶ χωρίων, ληφθέντων κατὰ τύχην ἐξ ὅλων τῶν Νομῶν καὶ ἐπομένως μόνον ἐν ἀνάγκη δυναμένων νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς δείγμα ἀντιπροσωπευτικὸν τῆς ὑπαίθρου Μακεδονίας ἐν γένει.

Α. Πόλις Θεσσαλονίκης. Αἱ γεννήσεις κατὰ τὸ 1941 ἦσαν ὀλιγότεραι ἢ κατὰ τὸ 1940 καὶ τὸ 1942 καὶ ὑπολείπονται κατὰ πολὺ τῶν θανάτων τὸ 1942 (Διαγρ. 1, 2). Παρ' ὅλον ὅτι αἱ γεννήσεις τὸ 1942 καὶ τὸ 1943 τείνουν νὰ αὐξηθοῦν, ὑπολείπονται κατὰ πολὺ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πρὸ τοῦ 1941 ἐτῶν.

Οἱ θάνατοι ἐξ ὅλων τῶν αἰτιῶν τὸ 1942 ἠϋξήθησαν εἰς τὸ τριπλάσιον περιῶπου τῶν πρὸ τοῦ 1940 θανάτων, ἐνῶ ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1943 παρατηρήθη σημαντικὴ πτώσις αὐτῶν, ὀφειλομένη ἀφ' ἐνὸς εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν σχετικὴν βελτίωσιν τῆς ἐπισιτιστικῆς καταστάσεως κατὰ τὸ θῆρος τοῦ 1943. Ἡ αὐξήσις τῶν θανάτων τὸ 1942 ἦτο μεγαλύτερα μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν ἢ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν (πίναξ I). Τοῦτο πιθανῶς ὀφείλετο καὶ εἰς ἄλλους μὲν λόγους, κυρίως ὅμως εἰς τὴν ὑπαρξιν περισσοτέρων ἀπόρων μικροαστῶν μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν, οἵτινες μετὰ τὴν οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν μεταβολὴν ἦσαν ἀνίκανοι νὰ προσαρμοσθῶσι καὶ νὰ ἐργασθῶσιν εἰς γεωργικὰς ἐργασίας.

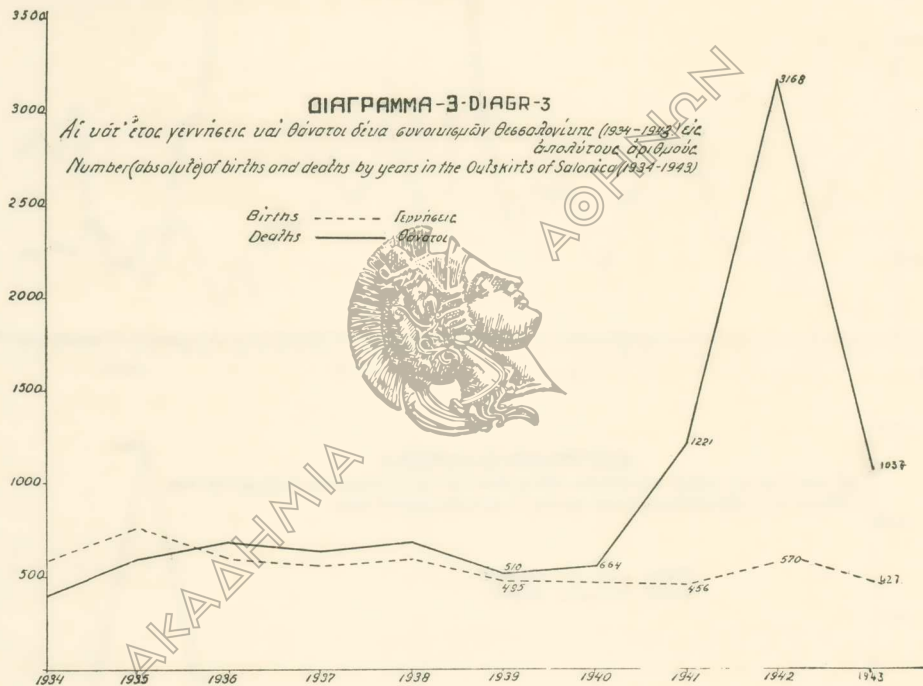
ΠΙΝΑΞ I

Ἔτη	Θάνατοι ἐξ ὅλων τῶν αἰτιῶν ἐν τῇ πόλει τῆς Θεσσαλονίκης		
	Χριστιανοὶ	Ἰσραηλιταί	Σύνολον
1940	2846	520	3366
1941	2519	1471	3990
1942	6970	3249	10219



Ἡ κατὰ μῆνα καμπύλη τῶν θανάτων ἐξ ὄλων τῶν αἰτιῶν (Διάγρ. I.), τῶν ἐτῶν 1940, 1941, 1942, 1943 δεικνύει δύο ἐξάρσεις κατ' ἔτος, μίαν κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας καὶ μίαν κατὰ τοὺς φθινοπωρινούς. Τὸ 1942 ὅμως αἱ ἐξάρσεις αὗται εἶναι πλέον ἐκσεσημασμένοι καὶ ὠφείλοντο κυρίως εἰς δύο αἷτια, εἰς τὰ ὁποῖα ὠφείλετο καὶ ἡ αὔξησις γενικῶς τῶν θανάτων, δηλαδή τὴν ἀσιτίαν καὶ τὴν ἐλονοσίαν, ἀφοῦ τὸ $\frac{1}{8}$ περίπου τοῦ συνόλου τῶν θανάτων προεκλήθη ὑπὸ τῶν ὡς ἄνω δύο αἰτιῶν, ἐνῶ τὸ 1943 μόνις τὸ $\frac{1}{10}$ τοῦ συνόλου τῶν θανάτων ὠφείλετο εἰς αὐτάς.

Ἐκ τῶν 1928 θανάτων ἐξ ἀσιτίας τὸ 1942 οἱ 1060 ἐπισυνέβησαν κατὰ τοὺς μῆνας Ἰανουάριον μέχρι τοῦ Ἀπριλίου, οἱ δὲ ὑπόλοιποι 868 κατὰ τὸ ὀκτά-

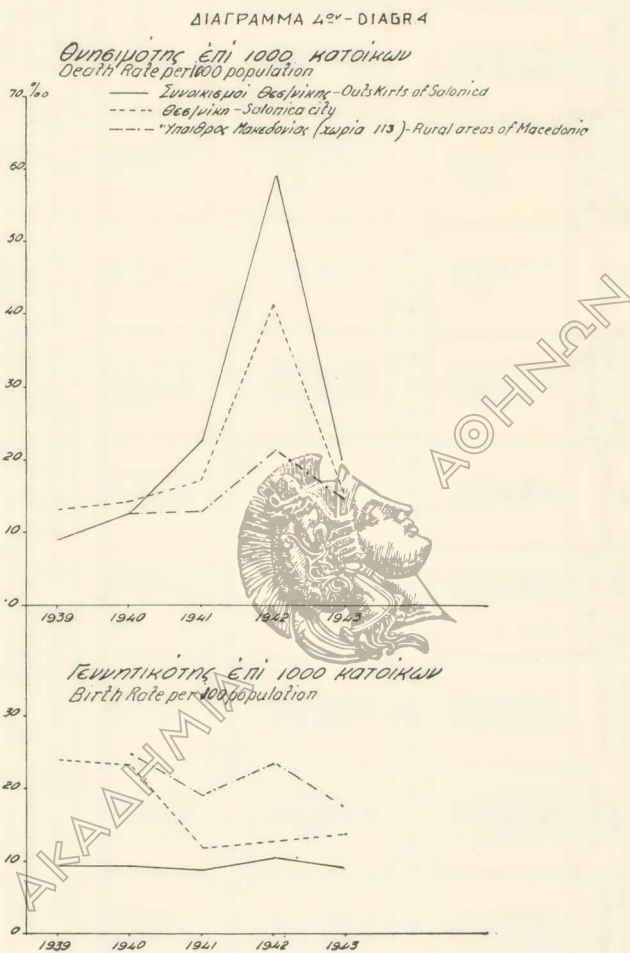


μηνον διάστημα ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι Δεκεμβρίου 1942. Ἐπίσης ἐκ τῶν 712 θανάτων ἐξ ἐλονοσίας τοῦ ἔτους 1942, οἱ 641 ἦτοι τὰ $\frac{9}{10}$ ἐπισυνέβησαν κατὰ τοῦ μῆνας Ἰούλιον μέχρι Νοεμβρίου 1942.

Ἡ κατανομή κατὰ ἡλικίας τῶν θανάτων ἐξ ἀσιτίας καὶ ἐλονοσίας (Διάγρ. 7) δεικνύει ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τῶν ἐξ ἀσιτίας θανάτων παρετηρήθη εἰς τὰς ἡλικίας τὰς ἄνω τῶν 50 ἐτῶν, ἐνῶ οἱ ἐξ ἐλονοσίας θάνατοι ἐπισυνέβησαν εἰς μετὰ γάλην ἀναλογίαν κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν βρεφικὴν καὶ παιδικὴν ἡλικίαν (κάτω τῶν 5 ἐτῶν) κατὰ δεύτερον δὲ λόγον εἰς τὰς ἡλικίας τὰς ἄνω τῶν 50 ἐτῶν.

Β. Δέκα συνοικισμοὶ περίξ τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐνταῦθα αἱ μὲν γεννήσεις, οὔσαι ὀλίγαι καὶ πρὸ τοῦ 1939, δὲν ὑπέστησαν ἢ ἀσημαντον αὐξομείωσιν τὸ 1941,

1942 και 1943. Αντιθέτως οι θάνατοι εξ όλων τών αιτιών ηῤξήθησαν τὸ 1942 εἰς τὸ ἑξαπλάσιον τών πρὸ τοῦ 1940 θανάτων (Πίναξ II, Διάγρ. 3 καὶ 4), κυ-



ρίως λόγω τῆς τρομακτικῆς αὔξησεως τών ἐξ ἀσιτίας καὶ ἐλονοσίας θανάτων, ἀφοῦ τὸ 1/3 τοῦ συνόλου τών θανάτων τὸ 1942 ὀφείλετο εἰς τὰ δύο αὐτὰ αἴτια.

Γ. 113 πόλεις καὶ χωρία τῆς ὑπαίθρου Μακεδονίας. Αἱ γεννήσεις ἐνταῦθα, ἀφοῦ ἔσημείωσαν πτώσιν ἀπὸ 24,7‰ τὸ 1940 εἰς 18,9‰ τὸ 1941, ἀνῆλθον εἰς 23,4‰ τὸ 1942 καὶ κατῆλθον πάλιν εἰς 17,6‰ τὸ 1943. Ἡ πτώσις τών γεννήσεων τὸ 1941 ἦτο γενικὴ καὶ εἰς τὰς τρεῖς ὑπὸ μελέτην ομάδας πληθυσμῶν καὶ ὀφείλετο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὴν ἐπιστράτευσιν τοῦ 1940 - 1941. Οἱ θάνατοι ηῤξήθησαν τὸ 1942 καὶ εἰς τὴν ὑπαίθρου ἀπὸ 13,0‰ τὸ 1940 εἰς 21,5‰ τὸ 1942. Ἡ αὔξησις ὅμως αὕτη ὀφείλετο σχεδὸν μόνον

ΠΙΝΑΞ ΙΙ

I. ΠΟΛΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Έτη	Πληθυσμός 30ης Ιουνίου (*)	Γεννήσεις επί κατοίκων	Θάνατοι εξ όλων των αιτιών	Θάνατοι επί κατοίκων	Υπεροχή γεννήσεων επί 1000 κατοίκων	Θάνατοι εξ ελονοσίας	Θάνατοι εξ ελονοσ. επί 1000 κατοίκων	Θάνατοι εξ αστίας	Θάνατοι εξ αστίας επί 1000 κατοίκων	Θάνατοι ηλικίας κάτω του έτους	Θάνατοι επί 100 γεννηθέν. ζώων.
1939	223,337	24,1	3,065	13,7	+ 10,4	22	9,9	0	0	273	50,7
1940	225,980	23,5	3,336	14,7	+ 8,8	39	17,2	0	0	307	57,6
1941	229,074	11,9	3,990	17,4	- 5,5	81	35,4	26	11,4	239	87,3
1942	252,467	13,2	10,219	40,5	- 27,3	712	282,5	1928	765,1	488	147,0
1943	233,958	13,8	3,341	14,3	- 0,5	126	53,9	179	76,5	221	68,5

II. ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

1939	51,806	9,5	510	9,8	0,3	8	15,4	6	11,6	101	204,0
1940	51,670	9,4	664	12,8	- 3,4	22	42,6	2	3,8	96	197,9
1941	53,242	8,6	1,221	22,9	- 14,3	40	75,2	23	43,2	93	203,9
1942	53,561	10,6	3,168	59,1	- 48,5	555	1037,2	579	1082,2	195	340,0
1943	53,256	8,2	1,037	19,5	- 11,3	99	184,0	18	33,8	86	201,4

III. ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΧΩΡΙΑ (113) ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

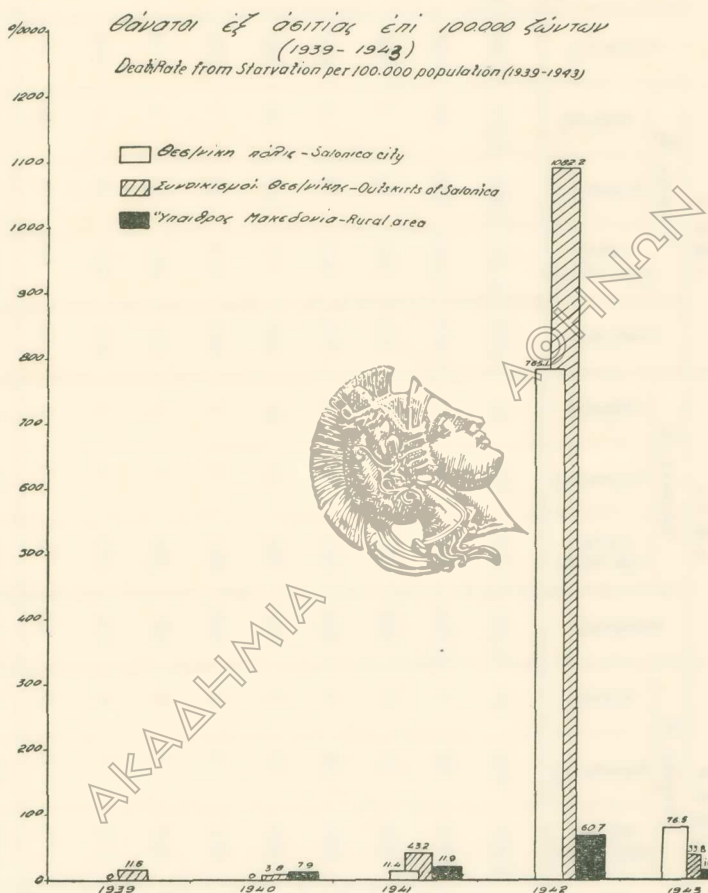
1940	315,138	24,7	4,102	13,0	+ 11,7	264	85,0	25	7,9	Δεν υπάρχουν στοιχεία	
1941	316,891	18,9	4,338	13,7	+ 5,2	291	91,8	38	11,9		
1942	352,490	23,4	7,598	21,5	+ 1,9	1350	383,7	214	60,7		
1943	332,851(**)	17,6	4,534	13,6	+ 4,0	362	108,7	35	10,5		

(*) Ο πληθυσμός και επομένως αι διάφοροι αναλογίες γεννητικότητα και φνησιμότητα, κατά προσέγγιση, διότι έγινοντο πολλά μετακινήσεις πληθυσμού κατά τα έτη 1941-1943. Προς ύπολογισμόν του πληθυσμού έκαστου έτους ελήφθη ως βάσις ο πληθυσμός της άπογραφής του 1940, εξ αυτού δέ δια προσθαφαιρέσεως των γεννήσεων και των θανάτων ύπεροχής ή πληθυσμός της 30ης Ιουνίου των έτων 1939-1943. Προς τούτους προσετέθησαν 3,215 άτομα το 1941, 30,609 το 1942 και 20,000 το 1943 αντίπροσπεύοντα τους νεοστί ελθόντας πρόσφυγας εις την πόλιν της Θεσσαλονίκης και άφηρέθησαν 3,140 άτομα εκ Θεσσαλονίκης το 1942 και 35,000 το 1943, αντίπροσπεύοντα τον άριθμόν των άναχωρησάντων εξ αυτής Ισραηλιτών κατά τα ως άνω έτη. Επίσης εις τον πληθυσμόν των συνοικισμών Θεσσαλονίκης προσετέθησαν το 1941 2,000 άτομα και το 1942 έτερα 2,000 και εις τας 113 πόλεις και χωρία της υπαίθρου προσετέθησαν το 1942 34,440 άτομα και το 1943 έτερα 5,000 άτομα, όσα κατά προσέγγισιν εγκατεστάθησαν εκει εκ των βουλγαροκρατούμένων περιοχών και κατά τας δοθείσας ήμιν πληροφορίας ύπο της άρμοδίας Υπηρεσίας Περιθάλψεως Προσφύγων.

(**) Το 1943 μόνον εξ έκατόν και μιώς πόλεων και χωρίων της υπαίθρου ήδυνήθημεν να συγκεντρώσομεν τα άπαραίτητα στοιχεία.

εις την έλνοσσίαν, ένῳ έξ άσιτίας άπέθανον σχετικῶς όλίγοι * και αύτοί εις ώρι-
σμένες μόνον περιοχάς μεταξύ τών νέων προσφύγων έκ τής βουλγαροκρατουμέ-
νης Μακεδονίας - Θράκης, οίτινες λόγω τών ταλαιπωριών και δυσμενών συνθηκών
διαβιώσεως δέν ήδυνήθησαν νά επιζήσωσι παρά τήν παρασχεθεΐσαν εις αύτους

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5-ΔΙΑΒΡ.5



δυνατήν περίθαλψιν και τροφήν υπό τών χωρικών. Οί έξ έλνοσσίας θάνατοι σχε-
δόν έπενταπλασιάσθησαν τὸ 1942 έν συγκρίσει πρὸς τοὺς τοῦ 1940, λόγω τής
επιδημικῆς έξάρσεως τής έλνοσσίας εις τινας περιοχάς, τής σπάνιος τών άνθελο-
νοσιακῶν φαρμάκων και τής έλλιποῦς ιατρικῆς άντιλήψεως.

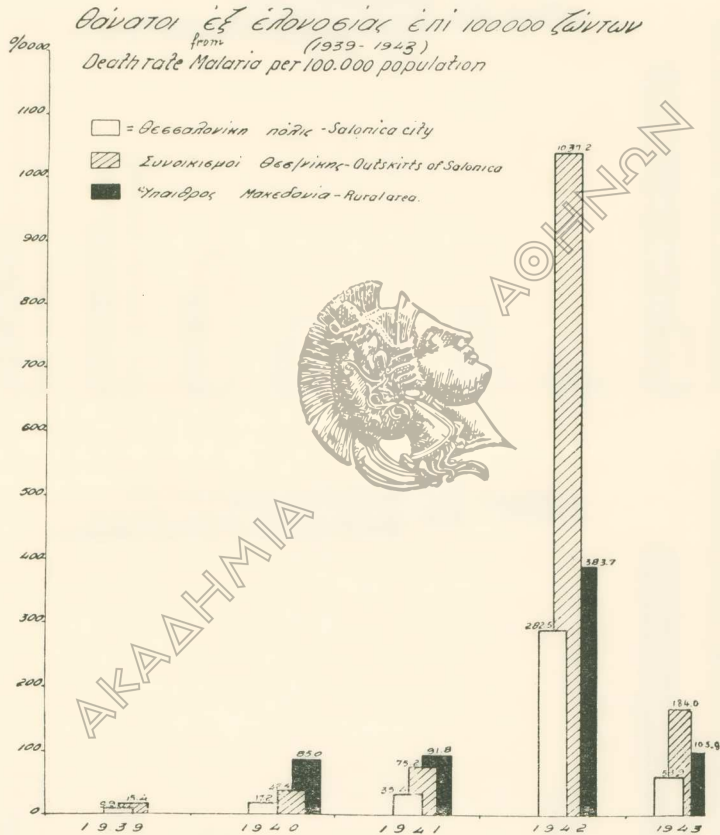
* Έκ τών 214 θανάτων, τών φερομένων εις τὰ ληξιαρχικά βιβλία ὡς ὀφειλομένων εις
άσιτίαν, πελάγραν και άβιταμινώσεις, 20 προέρχονται έκ Νιγρίτης, 57 έκ Θεσμῶν Νι-
γρίτης, 35 έκ Κάστρου Δήμου, 6 έκ Κατερίνης, 6 έκ Λαγκαδᾶ, 6 έκ Ναούσης, 6 έκ Για-
νιτσῶν, 7 έκ Κοζάνης και 7 έξ Έδέσσης, οί δὲ ὑπόλοιποι 84 έκ τών άλλων 104 πόλεων και
χωριῶν τής υπό μελέτην ὑπαΐθρου.

ΠΙΝΑΚΙΣ ΙΙΙ

Αριθ. έρευναθέντων πράξεων και χορηγίων	Νομοί	Πληθυσμός άπογραφής 1940	1940				1941				1942				1943			
			Θάνατοι		Θάνατοι		Θάνατοι		Θάνατοι		Θάνατοι		Θάνατοι		Θάνατοι		Θάνατοι	
			Τενήσεις	Όλων των αιτιών	Έλνοσάτιας	άιτιας	Τενήσεις	Όλων των αιτιών	Έλνοσάτιας	άιτιας	Τενήσεις	Όλων των αιτιών	Έλνοσάτιας	άιτιας	Τενήσεις	Όλων των αιτιών	Έλνοσάτιας	άιτιας
53	Θεσ/νίκης	426,490	5,982	186	10	6,151	7,248	275	58	7,915	16,812	1,982	2,571	6,273	6,265	403	193	
17	Πέλλης	47,654	1,404	69	0	1,044	710	48	0	1,428	1,439	328	20	902	721	63	4	
12	Χαλκιδικής	20,453	397	18	0	389	248	18	1	532	391	34	1	238	177	12	2	
12	Κιλκίς	30,223	693	19	0	510	241	25	0	766	529	73	5	500	410	19	1	
6	Νιγρίτης	15,804	527	13	9	363	290	32	19	522	787	157	82	293	343	29	13	
6	Κοζάνης	17,463	317	4	0	249	237	2	0	367	372	21	7	276	211	5	5	
5	Φλωρίνης	19,359	357	9	0	237	269	8	0	361	267	11	0	174	119	1	0	
2	Έβρου	11,924	250	7	0	181	195	6	0	205	297	10	0	194	336	5	0	
1	Λέσβου	4,800	70	0	0	69	71	0	1	50	91	1	35	57	59	0	0	
114	Σύνολον	594,170	13,597	8,102	325	19	9,193	9,549	412	79	12,146	20,985	2,617	2,721	8,907	8,641	537	218

Ἡ αἰτία τῆς ἀξίσεως τῆς γενικῆς θνησιμότητος καὶ τῆς ἐξ ἀσιτίας εἰδικῆς θνησιμότητος εἰς τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοὺς πέριξ αὐτῆς δέκα συνοικισμοὺς κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας 1941 - 1942 εἶναι ὅτι τότε μόνον ἔν μικρὸν μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἠδύνατο νὰ καλύψῃ τὰς ἀνάγκας τοῦ ὄργανισμοῦ, τόσον εἰς θερμίδας ὅσον καὶ εἰς ἀπαραιτήτους προστατευτικὰς τροφάς, ἰδίως περιεχούσας ζωϊκὸν λεύκωμα, ἀσβέστιον, σίδηρον καὶ βιταμίνας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6-DIAGR-6



Ἀποτέλεσμα τοῦ γεγονότος τούτου ὑπῆρξεν ἡ ἐμφάνισις ἀθρόων περιστατικῶν οἰδημάτων πείνης, πελάγρας καὶ λοιπῶν διαταραχῶν τῆς θέρψεως ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀύξησις τῶν ἐξ ἀσιτίας θανάτων εἰς τὰ ἐν λόγῳ ἀστικά κέντρα τῆς χώρας. Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον νὰ παρατηρηθῶσι κατὰ τὸ τρέχον ἔτος καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα περισσότεροι τῶν συνήθων θάνατοι ἐκ φυματώσεως, πνευμονίας, γρίπης καὶ λοιπῶν λοιμωδῶν νοσημάτων, συνεπεία τῆς ἐκ τοῦ ὑποσιτισμοῦ ἐλαττώσεως τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ὄργανισμοῦ.

Ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι συνέβη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τοὺς πέριξ ἀστικούς

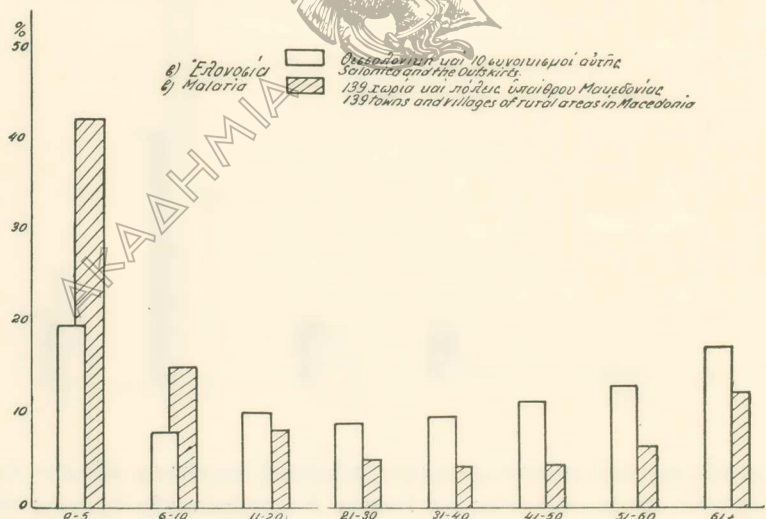
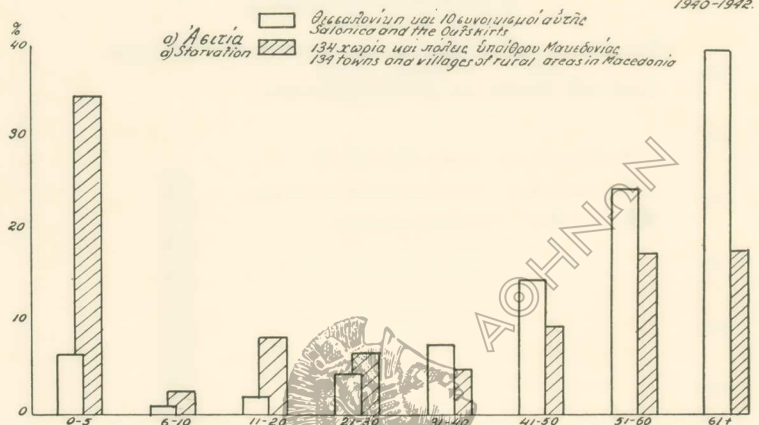
συνοικισμούς, εις τὰς ἀγροτικάς περιοχὰς τῆς ὑπολοίπου Μακεδονίας οὐχὶ μόνον δὲν παρατηρήθη ἔλλειψις τροφίμων τὸ 1942, ἀλλὰ τοῦναντίον μάλιστα ἡ διατροφή τοῦ πληθυσμοῦ ἐβελτιώθη ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τῆς προπολεμικῆς περιόδου. Ὁπο-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ-7-DIAGR-7

Ἡ ἐξ ἄιτίας καὶ ἐξ ἰσονοσίας ἀναλογιῇ καθ' ἡλικίαν θνησιμότητα

1940 - 1942

Percent proportion of deaths from Starvation and malaria according to age groups 1940-1942.



τέλεσμα δὲ τῆς βελτιώσεως ταύτης ἦτο ὁ μικρὸς σχετικῶς ἀριθμὸς τῶν ἐξ ἄιτίας θανάτων ἐκεῖ καὶ ἡ αὔξησις τῶν γεννήσεων τὸ 1942 μέχρι τοῦ προπολεμικοῦ περιόδου ἐπιπέδου.

Ἡ βελτιώσις τῆς διατροφῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν ὀφείλετο α) εἰς τὴν δυσχέρειαν τῆς μεταφορᾶς καὶ τῆς πωλήσεως προστατευτικῶν τροφῶν,

ὡς τὸ γάλα καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ παράγωγα, τὰ αὐγά, τὸ κρέας, κ.τ.λ., ἐκ τῶν γεωργικῶν περιοχῶν εἰς τὰ ἀστικά κέντρα· β) εἰς τὴν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν πτώσιν τῆς ἀγοραστικῆς ἀξίας τῆς δραχμῆς, ἣτις συνετέλεσεν, ὥστε νὰ ἀποφεύγουν οἱ χωρικοὶ νὰ πωλοῦν τὰ ὡς ἄνω τρόφιμα ἀντὶ χρημάτων καὶ νὰ προτιμοῦν νὰ καταναλίσκουν αὐτὰ οἱ ἴδιοι καὶ αἱ οἰκογένειαι των· γ) εἰς τὴν γενικῶς βελτιωθεῖσαν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ ἀγρότου συνεπείᾳ τῆς ὑπερβολικῆς ἀνατιμῆσεως τῶν προϊόντων του καὶ δ) ὅπερ ἀξιοσημεῖωτον καὶ παρήγορον διὰ τὴν τύχην τῆς φυλῆς ἡμῶν ὅτι μεταξὺ τῶν ταπεινῶν καὶ ἀπλοϊκῶν χωρικῶν παρατηρήθη περισσότερον ἀνεπτυγμένη ἢ φιλανθρωπία καὶ ἡ ἀλληλεγγύη, ἣτις, μολονότι δὲν ἦτο ἐπισημονικῶς καὶ συστηματικῶς ὀργανωμένη, ἀπεδείχθη ἐμπράκτως εἰς ἄκρον ἀποτελεσματικὴ ἐκεῖ, ἀφοῦ διὰ τῆς περιθάλψεως καὶ χορηγήσεως τροφῆς καὶ κατοικίας ὑπὸ τῶν εὐπορωτέρων χωρικῶν εἰς τοὺς ἀπόρους ἢ εἰς τοὺς ἀτυχεῖς πρόσφυγας ἐκ τῶν ἀστικῶν κέντρων τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν βουλγαροκρατουμένων περιοχῶν τοὺς καταφυγόντας ἐκεῖ, ἀπεσοβήθησαν πολλαὶ χιλιάδες ἀδίκων θανάτων ἐξ αἰτίας.

Σ Υ Μ Π Ε Ρ Α Σ Μ Α Τ Α

Συνεπείᾳ τῶν γνωστῶν πολιτικοοικονομικῶν γεγονότων τῆς τελευταίας τριετίας οἱ δεῖκται τῆς γεννητικότητος καὶ θνησιμότητος τριῶν ὁμάδων πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας ὑπέστησαν τὰς κάτωθι μεταβολάς:

1. **Πόλις τῆς τῆς Θεσσαλονίκης.** Αἱ μὲν γεννήσεις ἠλαττώθησαν τὸ 1942 εἰς 13,2‰ ἔναντι 23,5‰ τοῦ 1940, οἱ δὲ θάνατοι ἠϋξήθησαν τὸ 1942 εἰς 40‰ ἔναντι 14,7‰ τὸ 1940. Ἡ αὔξησις αὕτη ὀφείλετο κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν αἰτιάν καὶ κατὰ δεύτερον εἰς τὴν ἐλονοσίαν.

2. **10 Συνοικισμοὶ πέριξ τῆς Θεσσαλονίκης.** Αἱ μὲν γεννήσεις ἐδῶ ἦσαν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1939 ἠλαττωμένοι (9,5‰) καὶ ἐμφανίζουσι μίαν μικρὰν αὔξησιν τὸ 1942 (10,6‰), οἱ θάνατοι ὅμως τὸ 1942 (59,1‰) ἐξαπλασιάσθησαν ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς τοῦ 1940 (9,8‰). Εἰς τὴν αὔξησιν ταύτην τῶν θανάτων συνετέλεσαν ἐξ ἴσου ἡ αἰτία καὶ ἡ ἐλονοσία.

3. **Πόλεις καὶ χωρία (113) μὲ ἀγροτικὸν πληθυσμὸν.** Αἱ μὲν γεννήσεις μετὰ τὴν μικρὰν πτώσιν τοῦ 1941 (18,9‰) ἀνῆλθον τὸ 1942 (23,4‰) εἰς τὸ προπολεμικὸν σχεδὸν ἐπίπεδον τοῦ 1940 (24,7‰), οἱ δὲ θάνατοι ἠϋξήθησαν τὸ 1942 εἰς (21,5‰) ἔναντι (13‰) τοῦ 1940. Ἡ αὔξησις δὲ αὕτη ὀφείλετο κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἐλονοσίαν ἕνεκα τῆς ὁποίας ἀπεβίωσαν **πεντάκις περισσότεροι τὸ 1942 ἢ κατὰ τὸ 1940.** Οἱ ἐξ αἰτίας θάνατοι εἰς τὴν ὑπαιθρον ἦσαν ἐλάχιστοι λόγῳ τῆς βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν διατροφῆς τῶν χωρικῶν. Τὸ 1943 κατῆλθον μὲν αἱ γεννήσεις εἰς 17,6‰, λόγῳ ὅμως τῆς ταυτοχρόνου μεγαλύτερας ἐλαττώσεως καὶ τῶν θανάτων, ἢ ὑπεροχῆ τῶν γεννήσεων (+ 4,0‰), ἂν

καὶ εἶναι ἀκόμη πολὺ μικροτέρα τῆς τῶν προπολεμικῶν ἐτῶν (+ 11,7‰ τοῦ 1940), πλησιάζει περίπου τὴν τοῦ 1941 (+ 5,2‰) (πίναξ II).

Τὰ δεδομένα τῆς μελέτης ταύτης νομίζομεν ὅτι δέον νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ εἴδους τοῦ κινδύνου, ὅστις ἐπαπειλεῖ ἐκάστην κατηγορίαν πληθυσμοῦ καὶ κατὰ τὴν διανομὴν τῶν τροφίμων καὶ φαρμάκων ὑπὸ τῶν Κρατικῶν Ὑπηρεσιῶν καὶ Φιλανθρωπικῶν ὀργανώσεων.

SUMMARY

In the present paper we are presenting some data concerning the trend of the birth and death rate, as well as the mortality due to starvation itself, and to malaria, in three different population groups of Greek Macedonia, during the period 1939-1943. Some reliable figures on infant mortality of Salonica city and the surrounding Outskirts are also presented.

SALONICA CITY. The number of births here were fewer during 1941 than in 1940 and 1942, while the number of deaths during the same period was higher than that of the births. (Diagr. 1, 2 and 3). In spite of a small increase in the number of births in 1942 and 1943 they are still fewer than in 1939 and 1940 (Table II).

The general mortality rate in 1942 had increased to a point three times as high as that of 1940. From February 1943 a considerable decline in the general mortality rate followed the amelioration of the food situation, although the extermination of about fourty thousands Jews, by the ruthless Nazi methods of transferring them to Germany has affected the mortality in 1943, because, as it is shown in the Table I, the mortality rate among Jews in 1940-1942 had increased much more than among the Greek Orthodox.

The curve of deaths by months during 1940-1943 (Diagr. I) shows two peaks every year, one in winter and the other in autumn.

This phenomenon is much more striking in 1942 when starvation in winter and malaria in autumn caused one third of the total number of deaths, while in 1943 only one tenth of the year's total number of deaths are attributed to these two causes.

The age distribution of deaths due to starvation (Diagr. 7) shows that the majority of them occurred among the aged (fifty and over) while the malaria deaths were much more frequent among the youngsters (0-5 years).

OUTSKIRTS OF SALONICA. The majority of the population here belongs to the lower income class of labourers. Since 1936 the number of births here was smaller than that of deaths (Diagr. 3), so that the birth rate in 1941 and 1942 was not particularly affected by starvation.

On the contrary the number of deaths had increased sixfold in 1942,

as a result of starvation and malaria (Diagr. 3, 4, 5 and 6), which were the direct causes of one third of total annual number of deaths.

RURAL AREAS OF MACEDONIA. This group consists of one hundred and thirteen towns and villages, having a population of about 350.000 inhabitants and is being taken as a representative sample of the whole area. The birth rate here after a decrease in 1941 (18.9 per 1000 in 1941 as against 24.7 in 1940) increased in 1942 to 23.4 per 1000 and declined again in 1943 to 17.6 per 1000.

As one will notice, the fall in the birth rate during 1941 was universal and equally accelerated in the three groups of population, being probably the result of the general mobilization of the male population of the country.

The death rate of this group increased from 13.0 per 1000 in 1940 to 21.5 per 1000 in 1942. This was due almost entirely to malaria which was the direct cause of 1350 out of a total of 7598 deaths in 1942, whereas only 214 deaths in nine large towns, and none in the remaining 104 towns and villages, were recorded as caused by starvation.

The decline of the birth rate in 1943 was followed by an analogous fall in the death rate so that the end result was an excess of births over deaths of + 4 per 1000.

In 1940 the birth rate surpassed the death rate by + 11.7 per 1000 as against + 5.2 in 1941 and + 1.9 per 1000 in 1942.

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΑ.— Συμβολή εἰς τὴν ἔρευναν τῆς περιοδικότητος τῶν βορειῶν καὶ νοτίων ἀνέμων ἐν Ἀθήναις, ὑπὸ τοῦ κ. **Δημ. Ν. Σπηλιώτου** *. Ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ κ. **Κ. Μαλιέζου**.

Ὡς γνωστόν, ἡ ἀναζήτησις περιόδων εἰς τὰ διάφορα μετεωρολογικὰ στοιχεῖα ἤρξατο συστηματικῶς ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, πολλαὶ δὲ περίοδοι ἔχουν μέχρι τοῦδε δημοσιευθῆ¹, ἐξ ὧν διακρίνονται ἰδιαιτέρως δύο² ἢ ἑνδεκαετῆς (τοῦ *Schwaabe*), συναφῆς πρὸς τὸν κύκλον τῶν ἡλιακῶν κηλίδων, ὡς καὶ ἁρμονικαὶ τινες αὐτῆς, καὶ ἡ 35^ετης τοῦ *Brückner*.

Ἐπὶ τῆς περιοδικότητος τῶν μετεωρολογικῶν στοιχείων ἐδημοσίευσαν παρ³ ἡμῖν μελέτας κατὰ σειρὰν οἱ Δ. Αἰγινήτης², Α. Λειβαθηνός³, Ἡλ. Μαρσιολόπου-

* D. N. Spiliotis.— Contribution à la recherche de la périodicité des vents du nord et du sud à Athènes.

¹ Ἐν τῷ συγγράμματι "Notes sur la variabilité des climats," Lyon 1924, τοῦ J. Mascart, ὁ κατάλογος τοιοῦτων περιόδων καταλαμβάνει ὑπὲρ τὰς δύο σελίδας (p. 268 - 270).

² Δ. Αἰγινήτου. *Τὸ Κλίμα τῆς Ἑλλάδος* τ. I 1907, σελ. 415, ἐτήσιον ὕψος βροχῆς.

³ Α. Λειβαθηνοῦ. Ἐπὶ τῆς περιοδικότητος τῶν βροχῶν ἐν Ἀθήναις. Πρακτικὰ Ἀκαδη-